

Helena Brodowska

"Wybór pisarzy ludowych", cz. 1, Stanisław Pigoń, Wrocław 1947 : [recenzja]

Przegląd Socjologiczny Sociological Review 10, 729-731

1948

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Po przedstawieniu konstytucji z 1935 r., daje autor przegląd politycznych sił chłopskich występujących na kongresach Stronnictwa Ludowego, w Warszawie i Krakowie organizujących strajk nowosielecki, i chłopów w przededniu wojny 1939 r.

W zakończeniu autor zestawia dwie koncepcje społeczno-gospodarcze przewijające się w programach politycznych stronnictw chłopskich. Jedna zbudowana na teorii własności, druga na wartości pracy produkcyjnej. Z koncepcjami tymi związał autor dwa nazwiska przywódców-ideologów chłopskiego ruchu społecznego i politycznego: Tomasza Nocznickiego, Stanisława Thugutta. Obaj byli ministrami pierwszego w Polsce Rządu Ludowego.

Całość pracy T. Reka utrzymana jest w charakterze publicystyki typu reportażowego. Zarówno historyk jak i socjolog znajdzie wiele interesującego materiału w formie choćby cytowanych odezów, przemówień, a i stanowisko autora nie jest bez znaczenia dla badacza rozwoju ruchu ludowego w Polsce.

Helena Brodowska (Łódź)

Stanisław Pigoń: **Wybór pisarzy ludowych.** Cz. I. Pamiętnikarze i Publicyści — Wrocław 1947 r. Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Str. 303.

Wymienione wydawnictwo poprzedziła w 1946 r. wydana w Krakowie, przez tegoż autora książka pt. „Zarys nowszej literatury ludowej”. W planie wydawniczym autora, zarys jest wstępem do dzieła, które ma wyjść w dwu częściach. Część pierwsza „Pamiętnikarze i publicyści” wyszła już drukiem, część druga „Poeści i gawędziarze”, podobno w druku.

W „Zarysie nowszej literatury ludowej” autor charakteryzuje materiał literacki, w którym dokonał wyboru, mieszcząc w dwu wymienionych częściach. Charakterystykę poprzedzają rozważania autora na temat istoty pisarstwa ludowego.

Definicji brak; czytelnik zostaje pouczony, że pisarstwo ludowe, ani co do granic, ani co do zmian swojej istotności, nie zostało jasno sprecyzowane. Autor przypisuje pisarstwu ludowemu cechę nowości, lecz nowością nie jest gatunek twórczości, nowym jest przedmiot tworzący. Dzięki wyraźnemu wyodrębnieniu twórcy, wnoszącemu swoją chłopską problematykę, odgranicza się pisarstwo ludowe od literatury inteligenckiej, którą St. Pigoń nazywa „właściwą” i od innych literatur stanowych. Nową w literaturze jest gałąź pisarstwa ludowego, dzięki przedmiotowi twórczemu, który wypowiada się „przez nowy typ psychiki”. Typ psychiczny chłopca, został przez autora wysunięty na czoło w charakteryzowaniu rodzaju literackiego jakim jest wyodrębniona w piśmiennictwie polskim literatura ludowa. Autor widzi pewien kształt psychiki pisarza ludowego, który to kształt nazywa „samoswoją” psychiką do innych nie podobną. Ze swoistości psychiki chłopskiej pisarza, wy-

chodzi autor do określania właściwości piśmiennictwa ludowego, które jego zdaniem naznaczone jest rysem „rodowej odrębnej wspólnoty”.

Więć ukształciła również swoisty ustrój władz twórczych u swojego mieszańca, co znalazło odbicie w formie pisarstwa ludowego. „Zwłaszcza wyobraźnia chłopska, obcuja z przejawami życia przyrody, gromadzi bogaty zasób spostrzeżeń, które następnie może uruchomić w potrzebie obrazowaniem. Stąd zdobnictwo stylistyczne, cała metaforyka pisarza, którego wrażliwość kształtowała się na wsi, który nie zerwał związku bezpośredniego z ziemią i karmi się wciąż wrażeniami z życia wiejskiego, z natury rzeczy wykaże znamiona osobne od utartych ogólnie literackich, wcale wyraźnie odbiegające”. („Zarys nowszej literatury ludowej”, str. 18).

Charakteryzując pisarstwo ludowe, autor wyróżnia odrębność w słownictwie.

W mowie chłopów widzi „wyższy stopień rodzimej czystości języka”. Wartość literackiej twórczości chłopów podnosi jego konkretyzm. „Wyrażna przewaga konkretności, szczupłość pojęć oderwanych w budulcu mowy”, zdaniem krytyka, nadaje pisarstwu ludowemu jędrność, świeżość w barwie i plastyce „zmysłową jakby ziarnistość”, wyrazistość stylu.

W zespole produkcji literackiej piśmiennictwo ludowe wyróżnia się zdaniem autora przez „właściwy sposób odnoszenia się do życia, tudzież swoisty typ obrazowania”. Sprawy życia zgłębiane są na drodze intuicyjnego poznawania, „mocą magicznego współczucia z przyrodą”, którą autor dzieła uważa, bodajże czy nie za wartościowszą od zwycięskiej drogi intelektualistycznej. W istniejącym poznaniu widzi autor drogę człowieka do ogarnięcia pełniejszego świata i sposób ściślejszego związania się z „duszą świata”.

Wniosek dalszy wyprowadza autor z metody intuicyjnego poznania, „że lud kryje w sobie zadatki na kulturę własną oryginalną, wobec panującej dziś wręcz odmiennej”.

Zarysowane tło historyczne piśmiennictwa ludowego prowadzi do podkreślenia, że wiąże się z „sumieniem historii” z życiem dziejowym Polski „jako ze swą schedą”.

Rozdziały następne wprowadzają w rozważania o gatunkach literackich pisarstwa ludowego, co jest niewątpliwie ciekawe dla krytyków formy literackiej.

Dla socjologa najcenniejszą jest antologia znaczniejszych dzieł literatury ludowej. W niej, w „Zarysie” również znajduje czytelnik orientacyjne informacje biograficzne o pisarzach, których wyjątki wchodzą do układu „wyborów”. Pamiętając, że dokonany wybór przez autora jest wyselekcjonowany, nie przesłaniamy tym jego istotnych wartości. W ramach chronologicznego układu zachowana została reprezentacja terytorialna wynikająca z podziału Polski przez zabory, jak również różnokierunkowość 23 pamiętnikarzy i publicystów:

Gajdzicy Jerzego ze Śląska Cieszyńskiego, Deczyńskiego Kazimierza z ziemi kaliskiej, Pilchy Józefa z Chocholowa, Drygasa Ignacego z Krotoszyna, Ciszka

Jana z Czarnego Dunajca, Szarka Macieja z Brzechwy nad Wisłą, Głajcera Jana z Sibicy na Śląsku Cieszyńskim, Słomki Jana z Dzikowa pow. Tarnobrzegi, Magrysia Franciszka z Handzlówki, Bojki Jakuba z Gręboszowa pow. Dąbrowski, Średniawskiego Andrzeja z okolic Myślenic, Wójcika Franciszka z Krakowskiego, Wiącka Wojciecha z pow. tarnobrzegi, Kurasia Ferdynanda z pow. tarnobrzegi, Witosy Wincentego z Wierchosławic koło Tarnowa, Rogoskiego z Dobrzyca zaboru pruskiego, Wojciechowskiego Jakuba z Wielkopolski, Nakoniecznego Józefa z ziemi Lubelskiej, Błyskosza Józefa z Podlasia, Nocznickiego Tomasza z pow. grójeckiego koło Warszawy, Stolarskiego Błażeja z pow. Opoczno, Drabikowskiego Jana z pow. Nieszawa, Sienickiego Stanisława z pow. Ostrów Mazowiecki.

Wczytanie się w teksty przytoczone, ośmiela do wysuwania nowej problematyki, która rozpatrywana przez autora w kryteriach rozważań o formie z oceną psychologiczną nie wystąpiła. Wprawdzie autorowi chodziło w układaniu antologii nie tylko o przedstawienie fragmentów pisarstwa ludowego, ale i problemów ujmowanych przez piszących, które w biegu lat poruszały opinię publiczną, „serca i umysły ludu”.

Toteż zanim czas pokryje pisarstwo ludowe patyną historyczną, materiał zebrany przez St. Pigonia ujawnić może i oświetlić wiele socjologicznych rozważań dotyczących się nie tylko sprawy chłopów na wsi, lecz z zagadnień socjologii narodu i państwa.

Problem kultury ludowej, rozpatrywany przez autora w aspekcie psychologicznym, może naszym zdaniem zostać właściwie oświetlony przez porównawcze badanie historyczne, uwzględniające społeczno-gospodarcze warunki, stanowiące tło i podstawy pisarstwa ludowego.

Helena Brodowska (Łódź)

Fritz Croner: De Svenska privatanställda. Stockholm 1939, str. 474.

W Szwecji przed kilku miesiącami została utworzona na uniwersytecie w Uppsali, pierwsza katedra socjologii, którą zajmuje profesor T. Segerstedt¹⁾. W rzeczywistości socjologię studiowano już dawniej w ramach innych dyscyplin nauki. Część pracy socjologicznej w Szwecji wykonali także cudzoziemcy, między nimi i Fritz Croner, socjolog niemiecki, który wyemigrował do Szwecji po dojściu Hitlera do władzy. „De Svenska privatanställda” — „Szwedzcy pracownicy prywatni” — jest największą z prac dr Cronera napisanych w Szwecji. Opiera się ona na badaniach przeprowadzonych przy pomocy zakładu statystycznego w Lundzie, który rozesłał 38.000 kwestionariuszy. Trzeba zaznaczyć, że tylko 19,6% kwestionariuszy wypełniono i zwrócono. Taką samą liczbę zwróconych kwestionariuszy otrzymał także czeski profesor In. A. Blaha, który teraz po wojnie przeprowadza w Czechosłowacji badania socjologiczne miasta Berna. Zebrany materiał Croner uporządkował według

¹⁾ Zob. notatkę w kronice.